

УДК 37,(477)-044.277](4)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-5-84-93>

Пархоменко-Куцевіл Оксана,
доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Parkhomenko-Kutsevil Oksana,
Doctor of Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Management and Administration at Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-346X>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

THEORETICAL ASPECTS OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Анотація. У статті виокремлені наступні виклики та проблеми в Україні в освітній сфері. По-перше, ринок праці, що динамічно розвивається, вимагає стійких зв'язків між його учасниками та інститутами системи освіти. Зв'язок є значимим лише тоді, коли розвиток одного об'єкта впливає на поточний стан іншого об'єкта. Тим часом, в умовах консервативної академічної системи, що визначає принципи функціонування переважної більшості освітніх установ, говорити про їх спільний динамічний розвиток з економічними суб'єктами не доводиться. По-друге, інноваційний розвиток економіки диктує необхідність зміцнення науково-дослідного потенціалу освітньої системи та використання освітніми установами інноваційних методик освітньої діяльності. Для цього потрібна тісна інтеграція освіти та науки. По-третє, диверсифікація освітніх програм та збільшення частки недержавних освітніх установ, а також тенденція до масовості освіти найвищого рівня, що остаточно оформилася, вимагають забезпечення ефективного управління освітніми установами та якістю освіти. По-четверте, проблема нестачі бюджетного фінансування класичних, фундаментальних освітніх програм та потреба у доступній якійсній освіті для всіх зацікавлених категорій населення потребують ефективної фінансової політики. По-п'яте, жорстка структура освітньої системи не завжди відповідає запитам суспільства та економіки. Освітня система, стрижнем якої є низка послідовно реалізованих основних освітніх програм різних рівнів для дітей та молоді, а решта – відірвано від загального стрижня, який не завжди готовий забезпечити отримання нових необхідні навички тут і зараз. Процес отримання знань сприймається як процес, який потребує значних зусиль і часу. Внаслідок цього перекваліфікація дорослих (необхідна багатьом в умовах стрімкого розвитку соціально-економічних процесів та цифровізації суспільства) не має належної популярності.

Обґрунтовано, що основна мета інтеграції національної вищої школи до загальноєвропейської системи вищої освіти – підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня та профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією та орієнтованого у суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного

зростання, соціальної та професійної мобільності; задоволення потреб особистості, отримання відповідної освіти. Слід визнати, що головним у реформі освіти є зміна змісту навчання, його нове наповнення та переведення від масово-репродуктивного до активно-діяльнісного, що дозволяє створити необхідні умови для виявлення та формування творчої індивідуальності майбутнього фахівця. Конвертувати слід не тільки диплом, але зміст освіти, співвіднівши його з існуючими світовими стандартами. Разом з тим, робити це необхідно обережно, не допускаючи бездумного руйнування фундаментальності, глобальності діючої національної освітньої системи, заперечення чи ігнорування накопиченого позитивного досвіду, а навпаки, максимально враховуючи та використовуючи його.

Ключові слова: публічне управління, державна гуманітарна політика, освітній простір, європейський освітній простір, Болонський процес, інтеграція України у освітній простір.

Abstract. The article highlights the following challenges and problems in Ukraine in the field of education. First, the labor market, which is dynamically developing, requires stable connections between its participants and institutions of the education system. The relationship is significant only when the development of one object affects the current state of another object. Meanwhile, in the conditions of the conservative academic system, which determines the principles of functioning of the vast majority of educational institutions, it is not necessary to talk about their joint dynamic development with economic entities. Secondly, the innovative development of the economy dictates the need to strengthen the scientific research potential of the educational system and the use of innovative methods of educational activity by educational institutions. This requires close integration of education and science. Thirdly, the diversification of educational programs and the increase in the share of non-state educational institutions, as well as the trend towards mass education of the highest level, which has finally taken shape, require ensuring the effective management of educational institutions and the quality of education. Fourthly, the problem of lack of budgetary funding for classic, fundamental educational programs and the need for affordable quality education for all interested categories of the population require an effective financial policy. Fifth, the rigid structure of the educational system does not always meet the demands of society and the economy. The educational system, the core of which is a number of consistently implemented basic educational programs of various levels for children and youth, and the rest is detached from the general core, which is not always ready to ensure the acquisition of new necessary skills here and now. The process of acquiring knowledge is perceived as a process that requires considerable effort and time. As a result, retraining of adults (necessary for many in the conditions of rapid development of socio-economic processes and digitalization of society) does not have the necessary popularity.

The research substantiates that the main goal of the integration of the national higher school into the pan-European system of higher education is the training of a qualified employee of the appropriate level and profile, competitive on the labor market, competent, responsible, fluent in his profession and oriented in related fields of activity, capable of effective work by specialty at the level of world standards, ready for constant professional growth, social and professional mobility; satisfaction of the needs of the individual to receive the appropriate education. It should be recognized that the main thing in education reform is the change in the content of education, its new content and transfer from mass-reproductive to active-activity, which allows

creating the necessary conditions for identifying and forming the creative individuality of the future specialist. Not only the diploma should be converted, but the content of education, correlating it with existing world standards. At the same time, it must be done carefully, not allowing mindless destruction of the fundamentality, globality of the current national education system, denying or ignoring the accumulated positive experience, but on the contrary, taking it into account and using it as much as possible.

Keywords: public administration, state humanitarian policy, educational space, European educational space, Bologna process, integration of Ukraine into the educational space.

Постановка проблеми. Останнім часом ми спостерігаємо значну трансформацію у взаємовідносинах між ринком, державою та інститутами, що обумовлює структурні зміни на рівнях якісного змісту знань, структури та управління системою освіти, методологічних науково-дослідних та педагогічних підходів та принципів. Більшість зазначених змін носить зовнішній об'єктивний характер, що пов'язано з посиленням ролі економічних знань.

Найчастіше вони пов'язуються зі зростанням економічної ролі знання, реалізованою неоліберальною політичною концепцією зниження соціальної ролі держави. Важливо пам'ятати, що поява та розвиток глобалістики та інших форм глобальних досліджень й напрямків освіти виявилось неминучою науковою відповіддю на глобальні виклики кінця ХХ ст. Усвідомлення важливої ролі глобалізації, глобальних проблем та інших старих і нових загальнопланетарних феноменів, розуміння перспектив подальшого розгортання глобальної діяльності стало важливою галуззю наукового пошуку та новим напрямом розвитку сучасної освіти [1].

Цей аспективний зріз показує, що в сучасних умовах пошук балансу між інтенсивністю та масштабністю інтеграції у глобальний освітній простір і одночасно збереження ідентичності національних систем усіх рівнів освіти кожного учасника глобальних процесів дуже складне завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні засади реформування освітнього простору в Україні, проблеми європейського співробітництва в галузі освіти і навчання, інтеграція освітнього простору у європейський освітній простір аналізують багато вчених, у тому числі: Н. Авшенюк, Т. Андрущенко, Н. Батечко, О. Бульвінська, О. Локшина, О. Максименко, Л. Невада, О. Проценко, Л. Пуховська, С. Сисоєва, С. Шкарлет, О. Шпарик та ін.

Мета статті – систематизація наукових підходів до теоретичних аспектів інтеграції України до Європейського освітнього простору, виокремлення проблем щодо цього.

Виклад матеріалу. Загальна доступність інформації, легкість та швидкість її відтворення докорінно змінюють традиційне співвідношення у сфері освіти – вчитель більше не є єдиним провідником знання. Вже друкарство порушило середньовічну традицію передачі «таємного» знання безпосередньо від вчителя до учня. Загальна інформатизація та комп'ютеризація створюють умови переходу освітньої системи, так званої education (освіта) до освітньої системи Learning (навчання, пізнання), з іншим розподілом у ній ролей.

Від ролі ментора вчитель переходить до ролі тренера, репетитора, помічника (trainer, coach, supporter), де односпрямована діяльність замінюється діалоговою. Будучи споживачем освітніх послуг, учень сам визначає цілі та завдання своєї подальшої кар'єри, а високий професіоналізм педагога допомагає

розкриватися здібностям та талантам студента відповідно до його амбіцій. Активна роль кінцевого споживача освітніх послуг визначає специфіку маркетингу у сфері гуманізації освіти: особистість в освітньому процесі докорінно змінює зміст та характер маркетингової діяльності, задає їй особливі вимоги та надає нові можливості [2].

Вимога постійного якісного оновлення ринку праці безпосередньо впливає на освітній процес, який стає для кожного учасника безперервним і здійснюється протягом усього життя – Lifelong Learning (LL). На міжнародній конференції ОЕСР (OECD) з освіти дорослих 1998 р. процес зміщення фокусу з традиційної форми освіти (education) на нову форму – безперервне навчання (Learning) було названо непомітною революцією [4], оскільки глибокого аналізу та зміни зазнали зміст і форма знань, умінь, навичок та компетенцій, їх взаємовідносини та, відповідно, стратегічна політика у сфері освіти та ринку праці в цілому.

Глобалізаційні процеси, що спостерігаються в сучасному глобальному співтоваристві, охоплюють практично всі інститути та організації, не залишаючись осторонь важливих соціальних процесів.

На сьогодні Україна в освітній сфері стикається з наступними викликами та проблемами. По-перше, ринок праці, що динамічно розвивається, вимагає стійких зв'язків між його учасниками та інститутами системи освіти. Зв'язок є значимим лише тоді, коли розвиток одного об'єкта впливає на поточний стан іншого об'єкта. Тим часом, в умовах консервативної академічної системи, що визначає принципи функціонування переважної більшості освітніх установ, говорити про їх спільний динамічний розвиток з економічними суб'єктами не доводиться. По-друге, інноваційний розвиток економіки диктує необхідність зміцнення науково-дослідного потенціалу освітньої системи та використання освітніми установами інноваційних методик освітньої діяльності. Для цього потрібна тісна інтеграція освіти та науки. По-третє, диверсифікація освітніх програм та збільшення частки недержавних освітніх установ, а також тенденція до масовості освіти найвищого рівня, що остаточно оформилася, вимагають забезпечення ефективного управління освітніми установами та якістю освіти. По-четверте, проблема нестачі бюджетного фінансування класичних, фундаментальних освітніх програм та потреба у доступній якісній освіті для всіх зацікавлених категорій населення потребують ефективною фінансовою політикою. По-п'яте, жорстка структура освітньої системи не завжди відповідає запитам суспільства та економіки. Освітня система, стрижнем якої є низка послідовно реалізованих основних освітніх програм різних рівнів для дітей та молоді, а решта – відірвана від загального стрижня, який не завжди готовий забезпечити отримання нових необхідних навичок. Процес отримання знань сприймається як процес, який потребує значних зусиль і часу. Внаслідок цього перекваліфікація дорослих (необхідна багатьом в умовах стрімкого розвитку соціально-економічних процесів та цифровізації суспільства) не має належної популярності.

Зрештою, існує необхідність розвитку власної освіти на глобальному рівні, забезпечення їй позитивного іміджу та привабливості на світовій арені. Зрештою, це сприяє збільшенню конкурентоспроможності, покращенню іміджу та підвищенню привабливості нашої країни. Характер товарів та послуг, запропонованих країною у світовій економічній системі, є одним із значимих чинників формування образу у міжнародних відносинах.

Відповіддю на всі вищезазначені виклики був покликаний стати Болонський процес. Невипадково загальний простір освіти та науки, що включає культурні

аспекти, не просто базується на Болонському процесі, а практично повністю зводиться до нього.

Болонський процес є індикатором трьох основних світових тенденцій, що впливають на Україну.

По-перше, можна говорити про більш широкий процес, що формує світовий інтелектуальний клімат – міжнародної академічної мобільності. Через комп'ютерні мережі проходить велика кількість інформації, але знання також переносяться по планеті більш звичними методами: за рахунок переміщення студентів, викладачів, академічних програм, стандартів та методів навчання. Справді, люди є найбільш універсальними носіями інформації. Таким чином, процеси академічної мобільності, обміну та стандартизації є важливою складовою інформаційного століття, свого роду «людським Інтернетом».

По-друге, Болонський процес є частиною економіки знань. У сучасному світі знання стали значним чинником виробництва, що забезпечує найвищу віддачу від інвестицій. Що стосується конкурентоспроможності та стійкості в цілому, економіка будь-якої країни вимагає відкритості та інтернаціоналізації свого потенціалу знань, ринків кадрів та інновацій, а також інвестицій у сферу освіти, що за темпами випереджають загальні темпи зростання економіки. Болонський процес може сприяти подоланню цього розриву та сприйняттю широких можливостей, що відкриваються завдяки економіці знань.

По-третє, поява Болонського процесу тісно пов'язано зі змінами моделей влади, що склалися та впливу в сучасному світі. Традиційні категорії державної влади – територія, природні ресурси, збройні сили, які називаються «твердою владою», – поступаються своїми позиціями «м'якій владі» – конкурентній економіці, ефективному управлінню, активній дипломатії та моральному авторитету, привабливому міжнародному іміджу нації, а також якості її людського потенціалу.

Європейська зона вищої освіти розглядається як ключовий шлях розвитку мобільності громадян з можливістю працевлаштування для загального розвитку континенту. У Болонській декларації підтверджуються фундаментальні принципи, сформульовані раніше у хартії Болонського університету «*Magna Charta Universitatum*», про незалежність та автономію університетів про необхідність безперервної адаптації вищої освіти та наукових досліджень до змін у суспільстві.

Основний зміст Болонської декларації полягає в тому, що країни-учасниці зобов'язалися протягом 10 років зробити максимально співмірні освітні системи. Не уніфікація, а співмірність і сумірність освітніх систем є першорядним завданням Болонського процесу. Перехід на дворівневу модель (бакалаврат – магістратура), найпоширенішу і визнану у світі систему підготовки фахівців із кредитною системою заліків трудомісткості навчальних курсів, призведе до взаємного визнання дипломів, створення більш ефективної системи освіти та використання трудових ресурсів.

Вища школа – це не лише база для підготовки висококваліфікованих фахівців, а й мережева база для обміну інформацією та знаннями.

Болонський процес протікає не тільки як внутрішнє явище в академічних та вузівських колах Європи, але і як можливість протистояння новим викликам глобалізації. Болонський процес об'єктивно можна розглядати як концепцію створення європейського освітнього простору.

При глибшому розгляді документів Болонського процесу очевидні висновки наступного характеру: метою даного процесу є не тільки об'єктивна необхідність

у встановленні міжнародного та глобального співробітництва в галузі вищої освіти, але також спосіб забезпечити високий рівень глобальної конкурентоспроможності Європи, формування конкурентоспроможного професійного кадрового потенціалу відповідно до вимог глобалізації та сучасних безпекових викликів.

У сучасних умовах правильне твердження про те, що вища освіта перетворилася на обов'язковий елемент успішного розвитку людської цивілізації. При цьому ключову роль віддають університетській освіті, де головним завданням є формування ефективної організації системи вищої освіти, виходячи з того факту, що вища освіта грає в розвитку цивілізації значну роль, яка полягає у забезпеченні економічного, організаційно-політичного та культурного розвитку будь-якої країни.

Як відомо, один із етапів глобалізації характеризується появою перших університетів, які сприяли подоланню вузьких меж традиційних професійних методик та практик. «Вони приймають під свій космополітичний покрив релігії, науки, мистецтва, пропонуючи їм змагатися у дисциплінарній динаміці, «укладаючи» свої знання та свою культуру в голови нових поколінь людей. По суті сучасна епоха (Нове та Новий час) настає тоді, коли університети вже підготували покоління освічених людей, здатних використовувати науку, мистецтво, технології в усіх галузях життя» [3].

Згідно з програмою сталого розвитку ООН, однією з цілей прописано «розширення доступу до освіти, забезпечення всебічної та якісної освіти, просування безперервного навчання, скорочення ґендерного розриву». Реалізація цієї політики призведе до того, що до 2030 року 91% світового населення матиме базову освіту (88% у 2015 р.); 55% світового населення здобуде вищу освіту» [4].

Крім того, важливим результатом реалізації даної цілі є суттєво збільшити кількість молоді та дорослих, які мають відповідні навички, включаючи технічні та професійні навички, для працевлаштування, гідної роботи та підприємницької діяльності [3].

До кінця ХХ ст. значних успіхів у формуванні єдиного освітнього простору вдалося досягти у рамках країн Європейського союзу. Важливо зауважити, що цінність освіти різко зростає у сучасному світоустрої, який сьогодні переважно розглядається як суспільство постіндустріальне чи інформаційне, тобто, яке базується не так на силі і багатстві, а на інформації та знаннях. Вища освіта, раніше рідкісна і малодоступна, стає майже загальною у економічно розвинених країнах» [5].

Нині провідні економіки країн світу ініціювали реалізацію різних програм та концепцій у сфері реформування своїх освітніх систем, де основною метою є надання системі властивостей відкритості. Значні зміни спостерігаються в Європі, де у сфері освіти нівелюються державні кордони та будується загальноєвропейська інтегральна система освіти.

Сьогодні є всі підстави говорити про формування нової інформаційної культури, яка може стати елементом загальної культури людства. Її основою можуть стати знання про інформаційне середовище, закони його функціонування, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках. Завдяки можливостям інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), навчальний процес сучасної освітньої системи набуває нового дивергентного розвитку. Дивергентний розвиток особистості в умовах професійної освіти характеризується такими

ознаками як швидкість, оригінальність, активність, гнучкість, самостійність, ініціативність, мобільність.

Розглянемо, що ж дають інформаційно-комунікаційні технології для розвитку перерахованих вище підходів до стимулювання та продовження творчої активності в умовах формування єдиного європейського освітнього простору.

1. Використання інформаційно-комунікаційних технологій допомагає забезпечити тісну взаємодію між викладачем та здобувачем. Опис творчого процесу, його результати можуть бути представлені та обговорені на електронній конференції, опубліковані в електронному виданні, розміщені на вебсайті навчального закладу.
2. Інформаційно-комунікаційні технології розширюють можливості освітнього середовища як різноманітними програмними засобами, так і методами розвитку креативності здобувачів. До таких програмних засобів належать моделюючі програми, пошукові, інтелектуальні навчальні, експертні системи, програми щодо ділових ігор тощо. Фактично у всіх сучасних електронних підручниках наголошується на розвитку творчого мислення. З цією метою в них пропонуються завдання евристичного, творчого характеру, ставляться питання, на які неможливо дати однозначну відповідь та ін. Комунікаційні технології дозволяють по-новому реалізовувати методи, що активізують творчу активність.
3. Новий зміст освітнього середовища створює додаткові можливості стимулювання допитливості навіть в дорослих. Одним з таких стимулів є можливість задовольнити свою цікавість завдяки найширшим можливостям глобальної мережі Інтернет, надається доступ до електронних бібліотек, інтерактивних баз даних культурних, наукових та інформаційних центрів, енциклопедій, словників. Через Інтернет здобувач може звернутися з питанням по проблемі, що його зацікавила, не тільки до свого наставника, а й до провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців, винести його на обговорення на електронній конференції чи у чаті. Саме різноманітність інформації, що пропонується в освітньому середовищі, інтегрованому у світовий інформаційний простір, допомагає викладачів підвести здобувачів до пошуку власного погляду на суть проблеми, що вивчається. Розвитку допитливості здобувачів, прищепленню інтересу до пошуково-дослідницької діяльності допомагає також можливість роботи у віртуальних наукових лабораторіях, проведення комп'ютерних експериментів за допомогою створення моделей та програм тощо.
4. Створювані на сайтах навчальних закладів персональні вебсторінки викладачів надають додаткові можливості для того, щоб відкрити «двері» у свою творчу майстерню. На таких сторінках можна показати не лише навчальні матеріали, а також свої наукові публікації, проспекти проведених досліджень, кращі роботи здобувачів.

Система вищої європейської освіти пройшла досить тривалий час шлях свого розвитку. На сучасному етапі ми бачимо єдиний європейський освітній простір, який останнім часом формується в рамках Болонського процесу. Загальні цілі та гуманістична спрямованість утворення всіх країн Європи є фундаментом побудови загальноєвропейської системи освіти. Аналізуючи результати зусиль європейських країн щодо досягнення єдиних підходів у галузі вищої освіти, необхідно констатувати, що гуманістична ідея об'єднання – це

результат історичного розвитку європейських держав та вимога сучасного етапу – глобалізації – у соціально-економічному та територіальному просторі Європи [6].

Наприклад, у Франції та в Німеччині держава є і залишиться основним джерелом фінансування діяльності та розвитку університетів і разом з цим залишає за собою право управління. Британська система вищої освіти передбачає широкий доступ як громадян країни, так і іноземців. Переважає державна форма навчання. «У 1973 р. було створено перший (і останній) приватний університет Великобританії: Університет Бекінгема. Це єдиний ВУЗ, який не отримує державного фінансування, що спеціалізується на курсах фінансового менеджменту та бізнесу адміністрування. До недержавних вузів, крім Університету Бекінгема, належать приватні бізнес-школи (сама відома з них – Ріджент Бізнес Скул), які спеціалізуються на програм MBA. Однак вони не складають суттєвого сегменту англійської системи вищої освіти [7].

Чехія має досить розвинену систему вищої освіти. Нині у Чехії функціонують 37 вищих навчальних закладів. Найвідомішим вищим навчальним закладом є Карлів університет, а серед економічних – Економічний університет у Празі.

Як зазначають дослідники перетворення у другій половині ХХ ст. освіта як засіб боротьби країн і регіонів за лідерство, за конкурентну економіку, що розвивається, справила вирішальний вплив на подальший розвиток європейських освітніх систем. Прийшло усвідомлення того, що під час переходу людства до інформаційної доби та постіндустріального суспільства, потрібно об'єднання зусиль у сфері освіти [8].

У рамках проблематики цього дослідження, зробимо деякі висновки. Формування загальноєвропейського освітнього простору в умовах реалізації Болонської угоди зумовило необхідність реалізації глибоких та загальних змін систем освіти Європи та інтенсифікації процесу інтеграції всередині створеного простору. Так, наприклад, було ініційовано створення Європейської асоціації університетів (EUA), що включає понад 700 вищих навчальних закладів різних країн Європи.

Крім цього, важливо зазначити, що загальноєвропейські інтеграційні процеси у сфері освіти не є самоціллю або кінцевою метою уніфікації освіти, а по суті це перша «хвиля» глобалізації. У перспективі простежується формування загальносвітового освітнього простору. У зв'язку з цим актуальною стає проблема принципового впливу на освіту глобалізаційних процесів. Чи є всередині самої освіти прояв глобалізаційних тенденцій? Відповідь на це питання не може бути негативною, оскільки такі тенденції справді мають місце.

Основою вищої освіти в сучасному світі є не лише надання знань та основних навичок здобувачам, а й розвиток їх здібностей до постійного самовдосконалення та самоосвіти, розвиток протягом життя професіоналів, які здатні перетворити сучасний світ на найкращий, бути затребуваними на ринку праці у всіх куточках світу.

Створення Європейської асоціації університетів за умов нової хвилі глобалізації дозволило багато в чому нівелювати складні процеси трансформації систем освіти держав, що входять в асоціацію.

Європейські університети у складі Асоціації у новому світі ХХІ ст. зможуть виступити як величезна творча сила, покликана забезпечити реалізацію умов та основи формування не тільки економічного, але культурного світу європейських країн як частини багатопольярної глобальної системи, що формується.

Висновки. Таким чином, основна мета інтеграції національної вищої школи до загальноєвропейської системи вищої освіти – підготовка кваліфікованого

працівника відповідного рівня та профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією та орієнтованого у суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності; задоволення потреб особистості щодо отримання відповідної освіти. Слід визнати, що головним у реформі освіти є зміна змісту навчання, його нове наповнення та переведення від масово-репродуктивного до активно-діяльнісного, що дозволяє створити необхідні умови для виявлення та формування творчої індивідуальності майбутнього фахівця. Конвертувати слід не тільки диплом, але зміст освіти, співвіднівши його з існуючими світовими стандартами. Разом з тим, робити це необхідно обережно, не допускаючи бездумного руйнування фундаментальності, глобальності діючої національної освітньої системи, заперечення чи ігнорування накопиченого позитивного досвіду, а навпаки, максимально враховуючи та використовуючи його.

Список використаних джерел:

1. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т.М. Димань, О.А. Боньковський, А.Г. Вовкогон. БНАУ, 2017. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 106 с.
2. Аветисян П.С., Галикян Г.Є., Заславська М.І. Про деякі проблеми реформування сфери вищої освіти у країнах пострадянського простору у світлі євразійської інтеграції. *Наукова думка*. 2016. № 4(22). С. 5–15.
3. Carlsen A., Cooperation between the ASEAN countries and the EU in education. *LLinE. Helsinki*. 2006. № 2. P. 126–129.
4. Цілі сталого розвитку ООН. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/quality-education> (дата звернення: 22.01.2023).
5. Худавердієва В.А. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвипуск, том 2. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39185/Khudaverdiyeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.01.2023).
6. Кручек О.А. Інтеграція національної освіти у європейський освітній простір: проблеми та перспективи розвитку. *Sciences of Europe*. 2021. № 70-3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-natsionalnoyi-osviti-u-evropeyskiy-osvitniy-prostir-problemi-ta-perspektivi-rozvitku> (дата звернення: 22.01.2023).
7. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія. За заг. ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с.
8. Кириченко К.І. Проблеми інтеграції національної системи освіти до європейського освітнього простору. *Аспекти публічного управління : регіональне та муніципальне управління*. 2015. № 11-12 (25-26). С. 104–108.

References

1. Dyman, T.M. & Bonkovskiy, O.A. & Vovkohon, A.H. (2017). Ievropeyskiyi prostir vyshchoi osvity ta Bolonskiyi protses: Navchalno-metodychnyi posibnyk [The European space of higher education and the Bologna process: Educational and methodological guide]. Odesa: NU «OMA» [in Ukrainian].
2. Avetysian, P.S. & Halykian, H.Ye. & Zaslavskaya, M.I. (2016). Pro deiaki problemy reformuvannya sfery vyshchoi osvity u krainakh postradianskoho prostoru u svitli

- yevraziiskoi intehratsii [About some problems of reforming the sphere of higher education in the countries of the post-Soviet space in the light of Eurasian integration]. *Naukova dumka – Scientific thought*, 4(22), 5–15 [in Ukrainian].
3. Carlsen, A. (2006). Cooperation between the ASEAN countries and the EU in education. *LLinE. Helsinki*, 2, 126–129 [in English].
 4. Tsili staloho rozvytku OON [Sustainable development goals of the UN]. www.undp.org. Retrieved from <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku/quality-education> [in Ukrainian].
 5. Khudaverdiieva, V.A. (2022). Intehratsiia v yevropeyskyi osvittii prostir: zdotky, problemy, perspektyvy [Integration into the European educational space: achievements, problems, prospects]. *Naukovi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*, 2. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39185/Khudaverdiyeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
 6. Kruchek, O.A. (2021). Intehratsiia natsionalnoi osvity u yevropeyskyi osvittii prostir: problemy ta perspektyvy rozvytku [Integration of national education into the European educational space: problems and development prospects]. *Sciences of Europe*, 70-3. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-natsionalnoyi-osviti-u-evropeyskiy-osvitniy-prostir-problemi-ta-perspektivi-rozvitku> [in Ukrainian].
 7. Vashchuka, F.H. (2011). Intehratsiia v yevropeyskyi osvittii prostir: zdotky, problemy, perspektyvy [Integration into the European educational space: achievements, problems, prospects]. Uzhhorod: ZakDU [in Ukrainian].
 8. Kyrychenko, K.I. (2015). Problemy intehratsii natsionalnoi systemy osvity do yevropeiskoho osvitnoho prostoru [Problems of integration of the national education system into the European educational space]. *Aspekty publichnoho upravlinnia : rehionalne ta munitsypalne upravlinnia – Aspects of public administration: regional and municipal administration*, 11–12 (25–26), 104–108 [in Ukrainian].

Подано до редакції 1.10.2023 р.
Прийнято до друку 3.11.2023 р.